

Uppdrag att ta fram en nationell vägledning för personal inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten i syfte att förstärka möjligheterna att upptäcka våldsutsatthet

Regeringens beslut

Regeringen uppdrar åt Socialstyrelsen att ta fram en nationell vägledning för personal inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten för att förstärka möjligheterna att upptäcka våldsutsatthet. Syftet är att stödja personalen i att utreda och värdera våldsutsatthet hos dem de möter i verksamheten. I uppdraget ingår även att ge förslag till landstingen och kommunerna hur implementeringen av den nationella vägledningen ska ske samt stödja implementeringsarbetet. Uppdraget är ett led i regeringens arbete för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer.

Vid fullgörande av uppdraget ska Socialstyrelsen bl.a.:

- utreda och värdera olika sätt att upptäcka våldsutsatthet,
- utreda och beskriva under vilka förutsättningar det är motiverat att inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten att ställa frågor om våldsutsatthet, samt
- genomföra en kartläggning och analys av erfarenheter inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten av att rutinmässigt ställa frågor om våldsutsatthet.

När det gäller att stödja implementeringen av den nationella vägledningen inom socialtjänsten ska det ske inom ramen för myndighetens uppdrag om nationellt och regionalt kunskaps- och metodstöd för att kvalitetsutveckla arbetet med våldsutsatta kvinnor, barn som bevittnat våld och våldsutövare (dnr S2011/11337/FST).

Uppdraget löper under perioden 2012–2014 och omfattar totalt högst

3 500 000 kronor. För uppdragets genomförande får Socialstyrelsen disponera högst 750 000 kronor 2012. För 2013 beräknas högst 2 500 000 kronor och för 2014 beräknas högst 250 000 kronor. Kostnaderna ska belasta utgiftsområde 13, anslaget 3:1 Särskilda jämställdhetsåtgärder, anslagsposten 8, Särskilda jämställdhetsåtgärder – del till SoS.

Socialstyrelsen ska inkomma med en plan för uppdragets genomförande innehållande en beskrivning av de olika delmomenten. Planen ska lämnas till Regeringskansliet (Socialdepartementet med kopia till Utbildningsdepartementet) senast den 15 november 2012. Socialstyrelsen ska vidare lämna en delrapport senast den 15 september 2013 och uppdraget ska slutredovisas senast den 15 april 2014 till Regeringskansliet (Socialdepartementet med kopia till Utbildningsdepartementet). Slutredovisningen ska innehålla en rapport om hur uppdraget i sin helhet har genomförts och en ekonomisk redovisning som inkluderar samtliga administrativa kostnader. Rapporter och redovisning ska hänvisa till det diarienummer som detta beslut har.

Vid genomförandet av uppdraget ska Socialstyrelsen samråda med Uppsala universitet/Nationellt centrum för kvinnofrid och Sveriges Kommuner och Landsting samt beakta erfarenheter och slutsatser från Nationellt centrum för kvinnofrids uppdrag att vidareutveckla metoder för att upptäcka förekomst av våldsutsatthet för hälso- och sjukvården. Erfarenheter av att ställa rutinmässiga frågor kring andra frågor inom hälso- och sjukvården, såsom om alkohol och tobak bör även beaktas i detta uppdrag.

Socialstyrelsen ska samordna uppdraget med övrigt arbete och de regeringsuppdrag myndigheten har på området, t.ex. uppdraget att stärka hälso- och sjukvårdens arbete vid misstanke om att barn och unga far illa eller riskerar att fara illa (dnr S2012/2206/FS) samt uppdraget att leda, samordna och stimulera till ett nationellt utvecklingsarbete av stöd till barn i familjer med missbruk m.m. (dnr S2011/6353/FST).

Bakgrund och skälen för regeringens beslut

Insatser för att bekämpa mäns våld mot kvinnor är ett prioriterat område för regeringen. Insatserna genomförs inom sex fokusområden där starkt förebyggande arbete samt skydd och stöd till våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnar våld är ett område.

Mäns våld mot kvinnor är ett allvarligt samhällsproblem. Det handlar om övergrepp som kan vara av fysisk, psykisk och sexuell natur. Under 2011 anmäldes drygt 27 000 fall av misshandel mot kvinnor över 18 år i Sverige. I närmare 21 000 av fallen var förövaren bekant med brotts-

offret, och i 12 400 fall hade de en pågående nära relation. Många brott kommer dock aldrig till myndigheternas kännedom, och flera studier har visat att mörkertalet gällande sådant våld är omfattande.

Våldet är ofta upprepat och kan påverka den utsattas hälsa både på kort och på lång sikt. Ängest och depression har visat sig vara upp till fyra gånger vanligare bland kvinnor som utsatts för våld i nära relationer jämfört med andra, och det är mer än dubbelt så vanligt med kroniska smärttillstånd. Våld som orsak till ohälsa och sjukdom kan vara svårt för personal inom hälso- och sjukvården att upptäcka. Studier visar att få våldsutsatta kvinnor berättar spontant om våldet. Det är därför av stor betydelse att hälso- och sjukvården och socialtjänsten kan identifiera och erbjuda de våldsutsatta ett så bra bemötande och omhändertagande som möjligt. Att kvinnor utsätts för våld kan också vara en indikator på att barn utsätts för våld och andra övergrepp.

Som ett led i arbetet med att upptäcka våldsutsatthet har regeringen gett Uppsala universitet/Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) i uppdrag att vidareutveckla metoder för att upptäcka förekomst av våldsutsatthet för hälso- och sjukvården (dnr U2008/2034/UH). Uppdraget syftade till att ge personal inom hälso- och sjukvården metoder och kunskap i hur man kan ställa frågor i syfte att i ett tidigt skede upptäcka kvinnor och barn samt partners i samkönade relationer, som är eller har blivit utsatta för våld. Antologin Att fråga om våldsutsatthet som har tagits fram inom uppdraget tydliggör hur och när frågor om våld bör ställas i olika situationer inom den svenska hälso- och sjukvården.

Erfarenheter från NCK:s uppdrag visar att det är få läkare och specialister som ställer rutinmässiga frågor om våld till sina patienter. Däremot ställer de frågor vid misstanke om våld enligt en av de studier som genomfördes inom ramen för uppdraget. NCK visar också att det finns ett starkt stöd bland patienter och sjukvårdspersonal för att frågan om våld ska ställas men att det krävs vissa förutsättningar såsom information och utbildning om syftet med att ställa frågor om våld samt ett tydligt stöd från ledningen. NCK föreslår i sin slutrapport att kvinnliga patienter i första hand bör få frågan, men även män bör tillfrågas om sina erfarenheter av våld och att frågan ska ingå som en del av anamnesen d.v.s. patientens sjukdomshistoria.

I dag behöver inte personal inom hälso- och sjukvården ställa frågor om våldsutsatthet, men det förekommer dock inom vissa delar av vården. Exempelvis har flertalet av landstingens mödravårdscentraler infört rutinfrågor om våld. Socialtjänsten ska särskilt beakta att kvinnor som är

eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation (5 kap. 11 § 1 st socialtjänstlagen [2001:453]) och inom missbruks- och beroendevården förekommer frågor om våld i standardiserade intervjuer. Frågorna syftar både till att fånga upp utsatta kvinnor och erbjuda dem hjälp samt att få kunskap om det s.k. mörkertalet när det gäller våld mot kvinnor.

Flera aktörer, bl.a. NCK, har utvecklat metoder för att ställa frågor om våldsutsatthet för hälso- och sjukvården men det finns inte någon vägledning för hur personalen inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten ska hantera frågan. Personalen behöver stöd i hur de själva ska kunna utreda och värdera olika sätt att upptäcka våldsutsatthet. Mot denna bakgrund ger regeringen Socialstyrelsen i uppdrag att ta fram en nationell vägledning som syftar till att förbättra möjligheterna för personal inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten att upptäcka våldsutsatthet.

På regeringens vägnar

Göran Hägglund

Sara Johansson

Kopia till

Statsrådsberedningen
Finansdepartementet/Ba
Utbildningsdepartementet/JÄM, UC, UH
Regeringskansliets förvaltningsavdelning
Socialutskottet
Brottsoffermyndigheten
Kammarkollegiet
Uppsala universitet, Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK)
Sveriges Kommuner och Landsting